

önállóan adták elő mondanivalójukat, a gyengébbek szó szerint olvasták fel a megfelelő részleteket. A csoportmunkát a könyvhasználatot a könyvtáros végig figyelemmel kísérte és segítette. A cél nem lezárt ismeretek nyújtása volt, hanem, hogy felkínáljuk a lehetőséget a választásra: a megfelelő ismereteket mindenki az izlésének megfelelő ismerethordozóból választhatja ki.

LOVIZER FERENCNÉ – KORONCZAI JÁNOSNÉ

A zöld pedagógia kísértése

Az alternatív mozgalmak (1) a hetvenes évek második felében alakultak ki a fejlett nyugati országokban. E mozgalmak: pl. ökológiai mozgalom, új feminizmus képviselői élesen bírálják a modern társadalmakat, és azokkal egy alternatív társadalom jövőképét állítják szembe. Szerintük a hagyományos társadalmat többek között ökológiai veszély, magas szennyeződés, tömegtermelés, elidegenedés a természettől, centralizáció, a helyi kultúrák felszámolása jellemzi. Ezzel szemben a jövőbeli alternatív társadalomra az ökológiai egyensúly, alacsony illetve semmiféle szennyeződés, kézműves termelés, integrálódás a természetbe és decentralizáció lesz a jellemző.

(1) E rövid bevezető Szabó Máté: *Alternatív utópia – alternatív modernizáció?* című tanulmánya (Valóság 1985/10.) ismeretében készült.

Az alternatív mozgalmak eszmekörében központi szerepet játszik az ökológia tudománya és az ún. politikai ökológia. Teoretikusaik szerint az ökológia – amely a jelenség háttérismeretét tárja fel – különféle természet- és humán tudományok sajátos integrációja, amely a természeti és társadalmi = humán vagy antropogén hatásokat is magukba foglaló életközösségek viselkedésének fennmaradását, tűrőképességét, sajátosságait vizsgálja, elemzi. A politikai ökológia viszont az ökológia eredményei alapján bizonyos társadalmi-politikai követelményeket, célokat, programokat fogalmaz meg. Az alternatív mozgalmak résztvevői azonban nemcsak radikális gazdasági, politikai programot dolgoztak ki, hanem a hagyományostól teljesen eltérő pedagógiát is.

A zöld pedagógiai mozgalom gyökerei Locke, Rousseau, Pestalozzi munkásságáig nyúlnak vissza, de nagy hatással volt kialakulására Fröbel, Montessori, Dewey, R. Steiner és A. S. Neill pedagógiája is.

A zöld pedagógia megvalósítására mélyen hatott Schumacher (2) híres elmélete is, amelynek alap gondolata az emberléptékűség. Ez a pedagógiai gyakorlatban annyit jelent, hogy a ma elterjedt rideg és uniformizált, sok száz gyereket befogadó mammutiskolák helyett kis létszámú iskolákra (small school) van szükség. Ezek az intézmények ideális feltételeket biztosítanak az emberléptékű oktatás (human scale education) számára, hisz bennük mindenki jól ismeri egymást. Az ilyen iskolákban dolgozó pedagógusok a statikus tudás helyett a változás képességét, a tanulási folyamat fontosságát hangsúlyozzák. Maximálisan figyelembe veszik a diákok egyéni szükségleteit és érdeklődését. A főként tanulói kezdeményezésen, aktivitáson és kreativitáson alapuló tanulás során pedig facilitátorként segítik, ösztönzik tanítványaikat.

(2) Schumacher tekinthető az alternatív gazdaságtan megalapítójának. Egy olyan ökonómia körvonalazására tett kísérletet, amely az embereket szolgálja. Alap gondolata az emberléptékűség; az ember kis léptékű lény, ezért mondja, hogy a kicsi-szép.

De nemcsak a tanár-diák, hanem a szülők és az iskola viszonya is újszerű ezekben az intézményekben. Partneri kapcsolat ez, ahol a szülők aktív szerepet játszanak az iskola életében. Pl. A tantervi, tantárgyi vitákban tevékenyen közreműködnek, véleményt alkotnak a felvetődő problémákról. A tantervek és tantárgyak természetesen a "zöld" értékeken nyugszanak, amelyek közül a legfontosabbak:

- A Föld megóvása;
- Ökológiai bölcsesség a gazdaságban;
- Részvételi demokrácia;
- Decentralizáció;
- Erőszakmentesség.

A zöld pedagógiai mozgalom általános körvonalazása után érdemes néhány iskolát közelebbről is megismerni. A Small School egy olyan alternatív iskola Angliában, amely a Schumacher Társaság támogatásával kezdte meg működését 1983-ben. Az intézmény Schumacher alapgondolatának megfelelően emberléptékű. Összesen 30 (11-16 éves) tanulója és 18 tanára van. A 18 pedagógusból csak kettő főállású, a többi vendégládó vagy óraadó. Az iskolát a minden gyereket, szülőt és tanárt magában foglaló Small School Society irányítja. Az üzemeltetési költségeket adományok, a tanári és technikai dolgozók alacsony fizetése, valamint a tandíjak biztosítják. Azok a szülők, akik pénzzel nem tudnak hozzájárulni a költségvetéshez, más formában segítik az iskola működését. Különböző munkákat pl. gépelést vállalnak, vagy megtanítták a gyerekeket olyan hasznos tevékenységre mint a varrás, kötés, gépelés.

Az iskolai étkeztetés vegetáriánus jellegű, de figyelembe veszik, hogy az ide járó diákok közül sokan nem vegetáriánus étrenden nevelkedtek. A főzéshez szükséges nyersanyagokat a közeli faluból, az iskolai és szülői kertekből szerzik be. Az ebédnél mindig a tanulók sütötte friss kenyereket szolgálgják föl. A főzés hetente négyszer két-két gyerek és a szakácsnő feladata. Heti egy alkalommal pedig a teljes ebédkészítést és felszolgálást 3 idősebb tanuló végzi. A mosogatást, az asztalok megtisztítását és a fölmosást a tanárok tanítványaikkal közösen csinálják meghatározott beosztás szerint. A tanítás utáni rendrakásban és takarításban a tanulók szintén segítenek.

A tanítást minden nap egy félórás gyűlés előzi meg, ahol valamelyik tanár irányításával a gyerekek megbeszélik az aktuális eseményeket és az aznapi teendőket. Az iskolában használt kötelező alaptanterv tantárgyai a következők: angol, matematika, human tudományok, testnevelés és természettudományok. Emellett a tanulóknak lehetőségük van arra is, hogy valamilyen gyakorlati tevékenységben jártasságot szerezzenek. Ez lehet a kertészkedés, favágás, szabás-varrás, kötés és a szövés. A diákokat arra is ösztönzik, hogy részt vegyenek az iskola művészeti (fazekas, zenei, színjátszó) csoportjainak a munkájában. A gyerekek egyéni tanrend alapján tanulnak, amely hetente változik érdeklődésüknek megfelelően.

Az iskola iránt állandóan nagy az érdeklődés. A felvételi kérelmek zömét azonban nem tudják teljesíteni, hisz a túlszűfolttság, a nagy tanulói létszám nem egyeztethető össze az itt folyó tanítás alapelveivel és szellemiségével.

A zöld pedagógia egy másik érdekes megvalósulása a New Internationalist Whole-Person High School. Az iskola pedagógusai vallják, hogy a tanulásra egész életünkben lehetőségünk és szükségünk is van. Ennek megfelelően az intézményt 2 éves kortól 92 éves korig bárki látogathatja. Az iskola másik sajátossága, hogy az itt dolgozó tanárok minden reggel elismélik és szabályként tartják be a következő állításokat:

- Minden tanuló tehetséges valamiben.

- Minden tanulóra egyformán kell odafigyelni.
- Minden tanuló képes a koncentrálásra és a kitarító munkára.

A tantervben és a tantárgyakban a számolási, műszaki, gondolkodási, logikai, intuitív és szociális képességek fejlesztése az elsődleges. Ennek megvalósítása során a pedagógusok a tanítási módszerek széles skáláját pl. játék, problémamegoldó feladatok adása alkalmazzák. A tanulók azokkal a tantárgyakkal és tevékenységekkel ismerkednek meg, amelyek felkeltik érdeklődésüket. Így fordul elő, hogy pl. farmerek klasszikus nyelveket, zenészek motorszerelést, tudományos dolgozók gyermekgondozási ismereteket tanulnak. Az iskolában vannak záróvizsgák, de ezektől a diákok nem félnek. Az erre a célra használt teszteknek és feladatoknak nem a minősítés, pusztán a tájékoztatás a céljuk. Arról informálják a tanulókat és tanáraikat, hogy a vállalt célok megvalósításában milyen eredményeket értek el.

A tanítás tandíjmentes, mert a tanulás és a közösségi munka, ami lehet fizikai, szellemi és szervezési is, egyformán hangsúlyos az iskolában. Senki nem bújhat ki az elvégzendő munka alól a tanulás kedvéért, de az se fordulhat elő, hogy valakinek ne maradjon ideje a tanulásra a munka miatt.

A zöld pedagógiai mozgalom egyik legújabb létesítménye Angliában a Green College. Ez a nemzetközi intézet 1989-ben úgy kezdte meg működését, hogy környezeti illetve környezetvédelmi konferenciákat, szemináriumokat és nyári egyetemeket szervezett. 1990-től pedig már olyan bentlakásos felsőoktatási intézmény lett, amelynek egyik legfőbb célja az ököcentrikus értékek érvényesítése az oktatásban és a kutatásban. Főként közgazdasági kurzusokat hirdet meg, amelyek a "zöld" témákat feldolgozó szemináriumok sorával egészül ki. A kollégium lehetőséget biztosít arra is, hogy a hallgatók alaptudásukat a gazdasági életben, a kereskedelemben és a pénzügyvilágban tapasztalatokkal egészítsék ki. Az állandó kurzusok mellett időszakos rendezvények is működnek. Ennek egyik formája, hogy hétféle szemináriumokat tartanak az érdeklődőknek különböző zöld vonatkozású kérdésekről. Ilyen pl. "A Zöld pártok szerepe Európában" vagy "A mezőgazdasági krízis és az alternatív gazdálkodási módszerek" című témakör.

Az intézmény minden törekvése arra irányul, hogy szervezeti fölépítése és képzési profilja mindig összhangban legyen azokkal az értékekkel, amelyek érvényesítéséért küzd. A Green College olyan tanulóközösség, amely a minőségi oktatást célozza meg, és eltérően a brit felsőoktatás gyakorlatától, komoly figyelmet fordít a pedagógiai kérdésekre, problémákra. A tanítás főként a kiscsoportos szemináriumi munkán alapszik, de a tapasztalati és egyéni tanulásnak szintén nagy szerepe van a képzés során.

Napjainkban egyre nő az érdeklődés a zöld pedagógiát megvalósító iskolák iránt. Ez nem is meglepő, hisz az emberléptékű, ökológiai értékeket preferáló oktatás a posztmodern kor követelménye.

Irodalom

- (1) Randle, Damiasz: Teaching Green. Green Print, London, 1989.
- (2) Schumacher, Ernst, F.: Small is Beautiful. Harper and Row, New York, 1973.
- (3) Szabó Máté: Alternatív utópia – alternatív modernizáció? Valóság, 1985/10. sz. 9–23. 1.
- (4) Zsolnai László: Másként gazdálkodás. KJK, Bp. 1989.

ZSOLNAI ANIKÓ